

Kirabolt, azonosítatlan korú halomsírok
Hellebrandt 2007 nyomán és
Barta Zsolt felmérései alapján

Török Béla¹, Kovács Árpád¹, P. Fischl Klára¹, Barta Zsolt², Thiele Ádám³ Vasdepók problémája Mályinka-Verebce bérce 1, Miskolci Egyetem, Archeometallurgiai Kutatócsoport 2, Bükki Nemzeti Park 3, Műszaki Egyetem Budapest

Székita kori (Kre. 7. század közepe 6. század vége)
szórthamvas sírok területe Tóth Farkas Márton 2011 alapján.

Dédestapolcsány-Mályinka-Verebce tető kronológiai besorolása a szakirodalomban sokáig a későbronzkorhoz és a középkorhoz kötötte a lelőhely nevét. Legelső felmérése és tudományos publikálása Nováki Gyula nevéhez fűződik, aki Kemenczei Tibor alapján a Kyjatice kultúrába sorolta az erődített települést (Nováki 1988). A 2007-ben talált tokosbalták során újult fel a lelőhely vizsgálata (Hellebrandt 2007), melyet azóta az ELTE Régészettudományi Intézete koordinál. E kutatások keretében kerültek feltárásra a székita kori hamvasztásos sírok (Tóth 2011) és sikerült tagolni nagyterjedésű erődített lelőhelyet későbronzkori, koravaskori és késővaskori lakóterületekre. A csúcsok (Dédesi Vár, Kisvár, Vásárhely-pallaga) és a déli oldalon található gerinc (Verebce vagy Verepce bérce) mindkét oldalán teraszosan kialakított lakósíkok, házhelyek találhatók, melyeket szintén több korszakban használtak.

A lelőhely egyik érdekes problémája a déli gerinc területén előkerült több vasdepó lelet. A depókat általában fagyókerek által körbevett területen találjuk. Némelyeket teljesen körbenőtt a 60-80 évvel ezelőtt telepített bükkös-tölgyes.

A vasbucák sík oldalain megfigyelhetők, hogy darabolták őket. Egy bucát 2-3 darab általunk talált lelet alkotott.

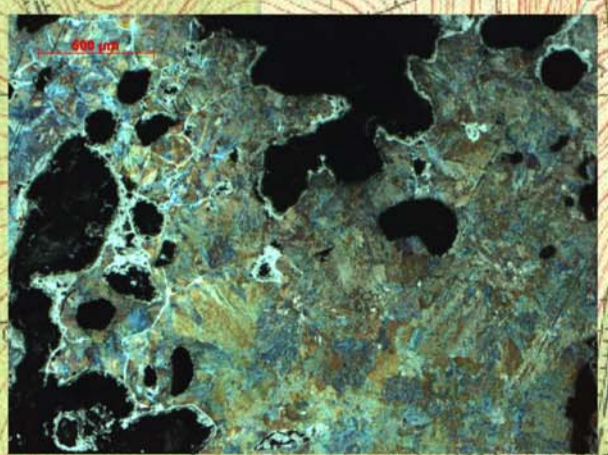
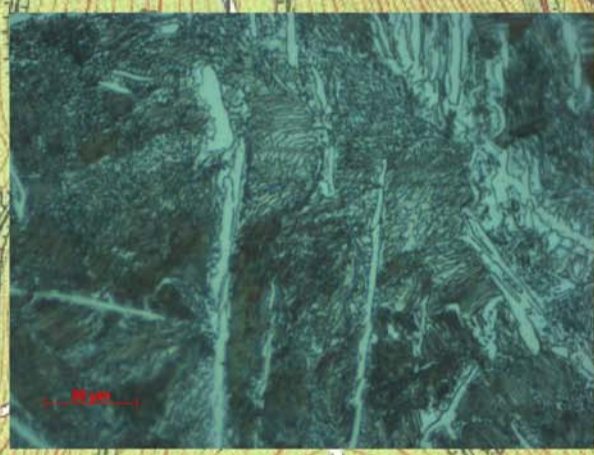
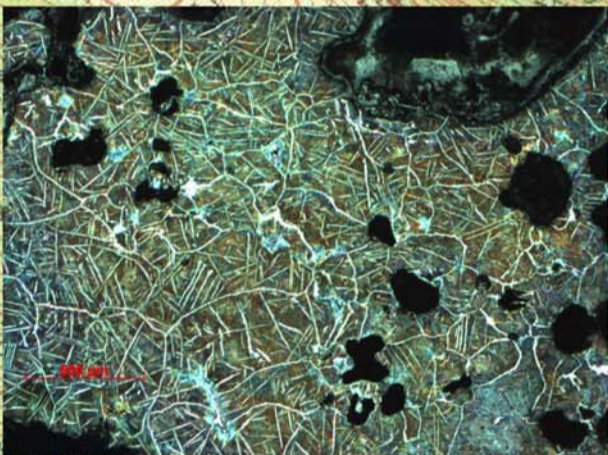
A többszörösen bejárt területen salakot csak a lelőhely déli végét alkotó sáncban találtunk. A vasbuca előállításakor képződő többszörösen mennyiségű salakok hiánya felveti a lehetőséget, hogy ezeket a bucadarabokat felhozták a lelőhelyre és nem itt állították elő.

A bucák elsődleges metallurgiai-metallográfiai vizsgálata az alább megfogalmazott és egyelőre még megválaszolatlan kérdésekhez segíthet hozzá:

- 1, Valójában korabeli deponálásról van-e szó, vagy másodlagosan összehordott leletegyüttesekről?
- 2, A lelőhely melyik települési fázisához köthetők a vasbucák?
- 3, Hogyan kerültek a lelőhelyre és milyen okból?
- 4, Miért maradt ilyen óriási mennyiségű vas nyersanyag feldolgozatlanul a lelőhelyen?
- 5, Milyen készítési eljárásához köthetjük őket?
- 6, A lelőhelyen előkerült fémtárgyakat köthetjük-e a vasbucák nyersanyagához?
- 5, Milyen nyersanyagforráshoz köthetjük a bucákat?

A korábban későbronzkori-koravaskorinak tartott lelőhely belső tagolása az ELTE terepbejárásai alapján (forrás: Tóth Farkas Márton 2011).

A minta szélének optikai mikroszkópos felvétele.

A minta közepének optikai mikroszkópos felvétele.

A vizsgálati minta

Megnevezése:		Verebce-tetői bucavas									
		[m/m %]									
Iktatószáma	Azonosítója	C	S	P	Cu	Cr	Ni	Mn	Ca	Mg	Al
610	Verebce-tetői bucavas	1,09	<0,001	0,107	0,056	<0,001	<0,001	0,002	0,461	0,094	0,079

A vasbuca kémiai összetétele.

Nováki Gyula felmérése a lelőhelyről a sáncok ábrázolásával

Középkori Dédesi vára és az elővár területe

Középkori duzzasztógát helye (Pusztai Tamás terepbejárása).

2007-ben és 2011-ben talált vasbuca-depók helye. Barta Zsolt felmérése alapján.

2007-ben talált vas tokosbalta lelet helye és fényképe.

Kis mennyiségű salaktöredékek lelőhelye.

A minta mikroszerkezetében szekunder cementit és perlit található. Becsült C tartalom a mikroszerkezet alapján, 1,1%.
A darabok feltételezhetően primer vaskohászati eljárásból származó szétvágott vasbuca darabok, amelyen hőkezelés illetve utólagos alakítás jellemző nyomat nem fedtük fel. A relatív magas C tartalom (1,09%) illetve a metallográfiai vizsgálat olyan vaskohászati technológiára utal amely a kora középkori bucakemencék „üzemi hőmérsékleténél” magasabb hőmérsékletre enged következtetni.
Kétfázisú szövetszerkezet közepén relatív homogén, a darab szélén inhomogén eloszlásban (perlites kéreg). Számottevő ötvöző vagy dúszult elem illetve kén mint szennyező nem volt tapasztalható, P tartalma viszont (0,107%) relatív magas.
Ezen hipereutektoidos vasbucadarabok mint igen kemény primer termékek (igen nehezen volt forgácsolható) vélhetően legkorábbi későközépkori vagy koraujkoriak. Az is elképzelhető, hogy szándékosan félredobott félkész termékek.

